

KONSTYTUCJA

Biblioteka Politechniki Krakowskiej



10000297711



KONSTYTUCJA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Z DNIA 17. MARCA 1921 R.

z wstępem
PROF. DRA J. SZALLA.



LWÓW 1924.

Nakładem księgarni:

Dra M. BODEKA
ul. Batorego 1. 16.

||| A. BARDACHA
ul. Krakowska 1. 1.



I 30137

— — Drukiem H. L. Lehrhaupta w Tarnowie. — —

TREŚĆ:

- DZIEJE DOTYCHCZASOWEGO ROZWOJU
ŻYCIA KONSTYTUCYJNEGO ZA GRANICAMI
I W POLSCE.
- I. KONSTYTUCJA 3. MAJA 1791 R. I JEJ PORÓ-
WNANIE Z KONSTYTUCJĄ 17. MARCA 1921 R.
 - II. DZIEJE OBECNEJ KONSTYTUCJI PAŃSTWA
POLSKIEGO.
 - V. ZASADY KONSTYTUCJI 17. MARCA 1921 R.
I JEJ PORÓWNANIE Z WSPÓŁCZESNEMI
KONSTYTUCJAMI.
 - VII. TEKST OBECNEJ USTAWY KONSTYTUCYJ-
NEJ.
-

Pierwsza powstaje u schyłku istnienia niezależnej Polski (1791.) druga w okresie tworzenia się odrodzonej Rzpltej.

Konstytucja 3. maja jest rodzimym wzorem, wpływającym niemało na ukształtowanie się obecnej ustawy konstytucyjnej.

Zadaniem tej pierwszej konstytucji miało być uratowanie Polski od grożącej jej zagłady; zadaniem drugiej odbudowa odrodzonego państwa. Zarówno zadanie pierwszej jak i drugiej było niezwykle trudne. Tam uzdrowić stosunki polityczne i zapobiec upadkowi, tu stworzyć fundament pod gmach odradzającego się państwa.

I stąd płynie niezaprzeczalna ważność obu ustaw konstytucyjnych dla dawnej i obecnej Polski.

Stwierdziwszy, że obie konstytucje powstały w epokach dla Polski krytycznych i decydujących starajmy się je porównać ze sobą:

Konstytucja 3. maja powstaje w drodze-rzecz możnaby-rewolucyjnego przewrotu. I tak zostaje nagle (19. I. 1789) mimo opozycji Stockelberga i silnego stronnictwa rosyjskiego rozwiązana Rada Nieustająca. W tym samym roku powstaje uchwała „10 grosza“ t. j. podatku nałożonego na dobra szlacheckie. W rok później przyznano metropolicie kijowskiemu krzesło w senacie, zapewniając tem samem unitom miejsce w sejmie. Jednocześnie opowiadają się sejmiki za dziedziczością tronu w Polsce.

W taki sposób obala sam naród w ciągu niespełna dwóch lat całe wieki trwające przywileje szlachty i duchowieństwa jednego tylko obrządku, obok ograniczeń władzy królewskiej wynikających z elekcji.

Ukoronowaniem zaś tych dążeń reformacyjnych jest nagły przewrót dziejowy w postaci samego aktu konstytucji 3. maja 1791 r.

W jedenastu artykułach tej „Ustawy Rządowej“ określone są najważniejsze zasady ustroju Rzpltej.

Niektóre z nich posiadały w porównaniu z ówczesnymi stosunkami w Polsce charakter wprost rewolucyjny, wywołując żywy protest Rosji i podejrzenie, że Polska sprzyja jakobinizmowi i Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

Takimi artykułami są:

1) Prawo o mieszczanach, zapewniające mieszczaństwu przywilej *neminem captivabimus*, nabywanie dóbr ziemskich i rozległą autonomję miejską;

2) zniesienie przedziału pomiędzy stanami, zezwolenie na zajmowanie się handlem szlachcie jakoteż zezwolenie na nabywanie dóbr ziemskich przez mieszczan, (wpisanie się króla i magnatów do księgi mieszczan warszawskich);

3) wzięcie chłopów pod opiekę prawa;

4) postanowienie zwoływania co 25 lat sejmu konstytucyjnego celem rewizji praw zasadniczych.

Z drugiej jednak strony posiadają „Ustawy Rządowe“ charakter połowiczny, a charakter ten mają następujące artykuły:

1) określenie stanowiska szlachty, której zapewnia się „wszystkie swobody i wolności, prerogatywy, pierwszeństwo w życiu prywatnem i publicznem“ jakoteż wszystkie przywileje nadane przez Kazimierza W. i jego następców, mimoto, że się równocześnie nadaje mieszczanom i włościaństwu daleko idące uprawnienia, niweczące wielką ilość przywilejów szlacheckich;

2) ustawa odnosząca się do wyznań w Polsce.

Ustawa ta stwierdza że kościół katolicki jest kościołem panującym w Polsce. Jednocześnie jednak ta ustawa nadaje i innym wyznawcom chrześcijańskim daleko idące swobody i wolności.

Na pomoście pomiędzy artykułami radykalnymi a połowicznymi stoją takie artykuły jak postanowienie stwierdzające, że władza rządowa rozpada się na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą i że pierwszą wykonuje sejm dwuizbowy, drugą król wspólnie ze „Strażą“ (t. j. 5 mianowanych przez niego ministrów), trzecią zaś sądy wojewódzkie, apelujące w razie potrzeby do trybunałów.

Osobną grupę artykułów przedstawiają punkty takie jak dziedziczność tronu, praktykowana już w całej Europie od wieków.

Konstytucja 3. maja była zatem znacznym krokiem naprzód w rozwoju ustawodawstwa polskiego.

Ponadto była ona dokumentem ofiarności ogółu szlacheckiego, rezygnującego **dobrowolnie** na korzyść pokrzywdzonych stanów z przywilejów, które od wieków zakorzeniły się w Polsce.

Szczególnie w tem tkwi etyczna wartość tych ustaw i ich znaczenie dla następnych pokoleń.

A teraz porównajmy dawną i obecną konstytucję Polski ze sobą:

Zarówno jedną jak i drugą konstytucję poprzedza ustęp wstępny rozpoczynający się w konst. 3 maja od słów; „W imię Boga, w Trójcy świętej jedynego“, w konstytucji zaś 17. marca słowami: „W imię Boga Wszechmogącego“.

Wstępne to zdanie stwierdza w konstytucji 3-go

mają fakt, że Polska jest państwem chrześcijańskim w konstytucji zaś 17. marca nie jest ten fakt dokładnie podkreślony jakkolwiek nie ulega to żadnej wątpliwości.

W dalszych artykułach konstytucji 3. maja znajdujemy ustęp następujący: 1) dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic z największą stałością ducha niniejszą konstytucję uchwalamy; w dalszych zaś ustępach konstytucji 17. marca zdanie; „pragnąc jej byt niepodległy, potęgę i bezpieczeństwo utwierdzić.“

Pierwsze słowa wskazują na fakt, że zadaniem konstytucji było uratować Polskę od grożącego jej upadku, drugie zaś wzmocnić ten twór, który właśnie powstał.

Reformy społeczne przejawiają się w następujących słowach konstytucji 3. maja; „wolność wewnętrzna narodu“—w konstytucji zaś 17. marca w zdaniu: „wszystkim obywatelom Rzpltej równość, a pracy poszanowanie uchwalamy i stanowimy.“

Z krótkiego już dotychczasowego porównania obu wstępów do konstytucji zarówno pierwszej jak i drugiej, wynika na ogół, że znacznie obszerniejszą i bardziej postępową jest druga konstytucja, co nas też wcale dziwić nie powinno. Nie powinniśmy bowiem zapominać tego, że w stosunku do czasów i prądów u schyłku XVIII wieku konstytucja 3. maja była co najmniej tak postępową, a może i bardziej postępową, jak konstytucja 17. marca w odniesieniu do czasów współczesnych.

Porównajmy teraz dalsze punkty obu konstytucji:

O religii narodowej (państwowej), której konstytucja 3. maja poświęca cały artykuł, nie ma w konstytucji 17. marca ani wzmianki. Jedynie w §. 54

konstytucji 17. marca znajdujemy zastrzeżenie, że prezydent państwa winien być chrześcijaninem. O poszczególnych stanach, którym konstytucja 3. maja poświęca punkt II. (szlachta i ziemianie) punkt III. (miasta i mieszczanie) i punkt IV. (chłopi włościanie) nie może być oczywiście w konstytucji 17. marca mowy ze względu na to, że obecna Polska jest państwem demokratycznym.

Natomiast spotykamy w obu konstytucjach (art. 6. konst. 3. maja i §. 10 konst. 17. marca) poglądy pokrewne odnoszące się do władzy ustawodawczej. I tak czytamy w konstytucji 3. maja. Izba poselska będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w Izbie poselskiej najpierw decydowane będą wszystkie projekty: I-mo co do praw ogólnych, to jest: konstytucyjnych i t. d.; w konstytucji zaś 17. marca słowa: „Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi.

Władzą wykonawczą jest w konstytucji 3. maja (art. VII.) Król i Straż (ministrowie) w konstytucji 17. marca (§. 19) prezydent i ministrowie (§. 56.) Władza sądownicza, której samodzielne stanowisko podkreślają obie konstytucje, nie może być wykonywaną przez władzę prawodawczą (art. VIII. konst. 3. V.), a zakres jej działania zostanie określony w drodze ustawodawczej (§. 75. 17 III.).

Artykuły ostatnie konst. 3. maja. (IX. Regencja, X. Edukacja dzieci królewskich i XI. Siła zbrojna narodowa). odpadają w konst. 17. marca.

Natomiast znajdujemy tutaj cały szereg artykułów odnoszących się do funkcji prezydenta ministrów, Izby kontroli, powszechnych obowiązków i praw obywatelskich oraz postanowień ogólnych.



I 30137

Dzieje obecnej konstytucji państwa polskiego.

Już na dwa lata przed powstaniem państwa polskiego postanowili cesarze: Wilhelm II. i Franciszek Józef I. chcąc pozyskać naród polski dla siebie, ogłosić proklamację niepodległości Polski. Stało się to 5. listopada 1916 r.

Jednocześnie wydał cesarz Franciszek Józef I. manifest o wyodrębnieniu Galicji.

Oba te akty sprzymierzonych monarchów przyczyniły się do powstania „Tymczasowej Rady Stanu“ (1917) złożonej z 25 członków.

Przewodniczącym jej został Wacław Niemojowski, wnuk ostatniego prezesa rządu narodowego z roku 1831.

Ten nowopowołany rząd Polski miał w swem ręku jedynie szkolnictwo i sądownictwo cywilne.

W jakiś czas potem nastąpiła jednak zmiana w orientacji politycznej państw centralnych, przyczyniając się tem samem do pogorszenia stosunków pomiędzy narodem polskim, a temi państwami i do przesilenia w organizacji legionów polskich, których duchowym kierownikiem był Józef Piłsudski. Następstwem niechęci państw centralnych do idei uniezależnienia Polski było uwięzienie Józefa Piłsudskiego w Magdeburgu (1917) przez Prusaków.

Wszystkie te wypadki spowodowały rozłam wśród aktywistów t. j. zwolenników państw centralnych.

Mimoto nie brakło i teraz, a nawet aż do końca wojny, zwolenników orientacji austrofiłskiej, tem bardziej, że klęska Rosji nakazywała być ostrożnym i nie



zadzierać się z przeciwnikiem, który prawie całą Polskę posiadał w swem ręku.

Politycy ci założyli po ustąpieniu „Rady Stanu“ „Radę Regencyjną“, złożoną z trzech członków, która miała tymczasowo pełnić funkcję naczelnika państwa. Regentami tymi byli: Józef Ostrowski, książę Zdzisław Lubomirski i arcybiskup warszawski ks. Aleksander Kakowski.

W tym czasie powstają też pierwsze polskie ministerstwa. Obok tych ciał wykonawczych powstała jeszcze Rada Stanu, złożona ze 100 członków, której funkcja była czysto ustawodawczą.

Faktycznie posiadają podówczas całą władzę w swem ręku okupanci.

Jednocześnie zainteresowały się też państwa koalicyjne sprawą uciśnionych narodów, a tem samem sprawą Polski. 14 punktów prezydenta Stanów Zjednoczonych Wilsona (o samostanowieniu narodów) jako też oświadczenie tegoż męża stanu, że należy stworzyć niepodległą Polskę z dostępem do morza, wpływają niezwykle korzystnie na oświetlenie sprawy polskiej za granicą. Także pokonana przez państwa centralne Rosja uznaje i godzi się na niepodległość Polski oświadczenie (Ks. Lwowa i Kiereńskiego).

Pokój w Brześciu Litewskim okazał w całej pełni niechęć państw centralnych do Polaków i chęć stworzenia jak najmniejszej Polski. (Przyznanie Podlasia i Chełmszczyzny Ukrainie, Rusi, podział Galicji). Czyn ten spowodował już otwarte wystąpienie Polski po stronie koalicji. (Generał Haller i jego legiony).

Nadchodzi r. 1918. Pobite państwa centralne muszą uznać 14 punktów Wilsona a między nimi i za-

sadę o samostanowieniu narodów. Na wiadomość o tem rozwiązuje się Rada Regencyjna (dnia 8. października 1918 r.) ogłaszając jednocześnie niepodległość narodu. Jednocześnie zapowiada Rada Regencyjna zwołanie Sejmu ustawodawczego i powołuje wypuszczonego przez Niemców na wolność Józefa Piłsudskiego na Naczelnika państwa.

W r. 1919 przychodzi do skutku pierwszy walny Sejm odrodzonej Rzpltej. W jego ręce składa Józef Piłsudski całą swą władzę, otrzymawszy ją jednak natychmiast z powrotem i to aż do uchwalenia nowego ustroju państwa przez sejm ustawodawczy.

Podstawą ustroju prawno-państwowego Rzpltej była aż do chwili uchwalenia konst. 17. marca 1921 przez sejm ustawodawczy uchwała sejmowa z dnia 20. lutego 1919 r.

Uchwała ta postanawia, że władzą suwerenną i ustawodawczą w państwie polskiem ma być sejm ustawodawczy i że Naczelnikiem państwa jest przedstawiciel i wykonawca uchwał sejmu. Przed tym sejmem jest naczelnik wraz rządem przez niego powołanym odpowiedzialny.

Rząd przedłożył Sejmowi 6. maja 1919 projekt deklaracji konstytucyjnej. Między 6. a 24. maja odbywa się dyskusja sejmowa nad tym projektem; od maja do listopada odbywały się prace komisji konstytucyjnej.

Dnia 2. listopada przedłożył Rząd Sejmowi do dyskusji rządowy projekt konstytucji.

Projekt ten uległ w styczniu 1920 r. zasadniczym zmianom.

Jeszcze w lutym 1919 r. utworzyła się komisja konstytucyjna pod przewodnictwem p. Seydy, pó-

źniej pośła Dubanowicza, 24. stycznia oddaje ona projekt utworzenia Senatu i projekt wyboru Prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe [t. j. Sejm i Sena] pod dyskusję.

W lipcu 1920 zawrzała gorąca walka pomiędzy poszczególnymi stronnictwami o zasady konstytucyjne, jedno- czy dwuizbowość Sejmu, sprawa kompetencji Naczelnika Państwa, stosunek państwa do Kościoła, sprawa rewizji konstytucji etc.

Wreszcie zgodzono się na zasadę dwuizbowości (Sejm i Senat).

Ostatnie prace i głosowanie nad poszczególnymi paragrafami ustawy ukończono dnia 16. marca 1921 r.

Zasady konstytucji 17. marca 1921 i porównanie jej z współczesnymi konstytucjami.

Jak już na innem miejscu wspomnieliśmy, spoczywa cała suwerenność państwa w samym „Narodzie Polskim“, którego ustrój jest na wskroś republikański. „(Rzeczpospolita polska).“ (§ 1.)

Cała władza państwowa rozpada się na: ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Organami władzy ustawodawczej są: Sejm i Senat, wykonawczej: Prezydent Rzeczypospolitej i Rada ministrów. Samodzielne zaś stanowisko zajmują niezależne sądy. (§. 2.)

Konstytucja określa dokładnie sposób przeprowadzania wyborów (§. 11—24 i §. 36.) do Sejmu i Se-

natu. W myśl tych uchwał posiada prawo wyborcze do Sejmu każdy obywatel polski bez różnicy narodowości, płci i wyznania, który ukończył lat 21, do Senatu zaś lat 30. Prawo zaś wybieralności każdy obywatel polski bez różnicy narodowości, płci i wyznania, który ukończył lat 25 (do Sejmu) lub 40 (do Senatu). Ograniczeniu tych praw podlegają urzędnicy państwowi, (administracyjni, skarbowi i sądowi) w okręgu wyborczym ich urzędowania. Ponadto ograniczono prawa obywateli skazanych za przestępstwa.

Praca ustawodawcza:

Organem jej jest przede wszystkim Sejm. Jego uchwała staje się projektem ustawy, przekazanej Senatowi do rozpatrzenia. Projekt ten staje się ustawą, skoro Senat przed upływem dni 30 (od chwili doręczenia) udzieli mu swej aprobaty. W razie odrzucenia projektu przez Senat, wraca on do Sejmu, który ma prawo powziąć ostateczną decyzję. (§. 35.)

Uchwałę ogłasza Prezydent Rzpltej.

Kadencja sejmowa trwa lat 5.

Przed upływem tego czasu może się Sejm rozwiązać za zgodą 2/3 głosów przy obecności połowy ustawowej liczby posłów. Stać się to może także na podstawie decyzji prezydenta Rzpltej, za zgodą Senatu.

Zakres działania Sejmu i Senatu jest bardzo obszerny. I tak uchwalają te ciała ustawodawcze obok ustaw budżet, pobór rekruta, ilość wojska, obciążenie majątku państwowego, podatki, stan wyjątkowy i t. d. Ponadto sprawują one kontrolę nad długami państwa.

Funkcjonowanie Sejmu i Senatu odbywa się także w myśl ustalonych przepisów.

W myśl tych przepisów ma jedynie Prezydent państwa prawo zwołania, odroczenia i zamknięcia Sejmu.

Sejm wybiera ze swego grona Marszałka i jego zastępców, których działalność trwa aż do ukonstytuowania się nowego Sejmu.

Komplet potrzebny dla stanowienia uchwał (§. 25 i 28) wynosi $\frac{1}{3}$ ogółu, komplet kwalifikowany $\frac{1}{2}$ ustawowej liczby członków, komplet zaś konieczny dla powzięcia uchwały o rozwiązaniu Sejmu $\frac{3}{5}$ ustawowej liczby posłów.

Uchwały zapadają większością głosów (§. 26 i 32).

Sejm i Senat połączone w jedno ciało, zwołane w celu wyboru Prezydenta Rzpltej lub rewizji konstytucji zwie się Zgromadzeniem Narodowym.

Artykuły już powyżej wspomniane (20-27) i dotychczas nieprzytoczone określają prawa i obowiązki posłów. Do praw poselskich należą: nietykalność poselska, niezależność od instrukcji wyborców, dyjety poselskie, prawo bezpłatnego korzystania z państwowych środków komunikacyjnych.

Do poselskich obowiązków: ślubowanie, osobiste wykonywanie mandatów, nieprzyjmowanie żadnych korzyści od rządu i. t. d.

Utrata mandatu następuje w razie skazania za przestępstwo lub powołania do płatnej służby rządowej.

Podobnie ściśle jak władzę ustawodawczą określa ustawa konstytucyjna i władzę wykonawczą §. 39. Najważniejszym przedstawicielem władzy wykonawczej jest na lat 7 przez Zgromadzenie Narodowe wybrany Prezydent Rzpltej. Prezydent Rzpltej jest reprezentantem państwa na zewnątrz. Nie piastuje on żadnego

innego urzędu w państwie, ani nie należy też do ciała ustawodawczego. Prezydent nie jest odpowiedzialny przed Sejmem, władzę zaś swoją wykonuje przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów. Zastępcą jego jest Marszałek Sejmu. Prezydent państwa zwołuje, otwiera, odracza i zamyka obie izby i ma prawo rozwiązania Sejmu za zgodą Senatu. Prezydent podpisuje akta rządowe wspólnie z prezesem Rady ministrów i z tym ministrem, który dla danej sprawy jest kompetentnym. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje prezesa Rady ministrów, jakoteż mianuje ministrów na wniosek prezesa Rady ministrów. Posiada on także prawo złagodzenia lub darowania kary śmierci. Prezydent Rzpltej jest zwierzchnikiem sił zbrojnych Rzeczypospolitej; nie może być jednak na wypadek wojny Naczelnym Wodzem, którego on sam mianuje.

Prezydent Rzeczypospolitej nie może bez zgody Sejmu ani wypowiedzieć wojny, ani też zawrzeć pokoju.

Przed objęciem rządów składa prezydent przysięgę w Zgromadzeniu Narodowem, zaczynającą się od słów (§. 54.) „Przysięgam Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedyjnemu i ślubuję Tobie, Narodzie Polski...”

Urząd Prezydenta Rzpltej może zostać opróżniony na wypadek, gdyby Prezydent przez 3 miesiące nie sprawował urzędu, na wypadek zdrady kraju, pogwałcenia konstytucji lub przestępstwa karnego. (Sprawę tę rozpatruje Trybunał Stanu).

Drugim ciałem wykonawczem jest Rada ministrów pod kierownictwem prezesa ministrów. (§. 55—64). Jest ona odpowiedzialną przed Sejmem, którego kwalifikowana większość może postawić Radę ministrów

w stan oskarżenia. Trybunał Stanu, w skład którego wchodzi prezes Sądu Najwyższego i 12 członków Sejmu i Senatu, wydaje w tych sprawach wyrok.

Sprawom administracyjnym poświęcone są artykuły 65—73. Przewidują one podział państwa na województwa, powiaty, gminy, zasadę dekoncentracji, samorząd terytorjalny i t. d. (§. 74—86).

Rozdział IV. ustawy konstytucyjnej poświęcony jest sądownictwu. Cechą sądownictwa jest niezawisłość. Sądy wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej. Rozprawy sądowe winne być jawne. Instytucja sądów przysięgłych zostaje zachowana. Ponadto ustanowiono jeszcze Sąd Najwyższy, sąd wojskowy i zapowiedziano powstanie trybunału kompetencyjnego dla rozgraniczenia pomiędzy kompetencją sądów a władz administracyjnych.

Obowiązki i prawa obywatelskie (§. 87—124) stanowią osobną grupę ustaw konstytucyjnych.

W myśl tych ustaw są obywatelami państwa polskiego tylko ci, którzy obywatelstwo polskie nabyli albo przez urodzenie na terytorjum polskiem, albo nadanie (zamażpójście) i nie są jednocześnie obywatelami innego państwa.

Obowiązkiem obywateli jest: wierność wobec państwa, przestrzeganie konstytucji i ustaw obowiązujących, poszanowanie prawowitej władzy, wychowanie dzieci i początkowe ich kształcenie, ponoszenie ustawowych ciężarów publicznych, służba wojskowa, świadczenia na cele wojskowe, pełnienie obowiązków publicznych i t. d. Prawa obywateli są następujące: równość wszystkich wobec prawa, zniesienie przywilejów i tytułów rodowych (herbów), ochrona życia,

mienia i wolności, ochrona sądowa, wynagrodzenie za szkody wyrządzone przez władze, wolność prasy, wolność pielęgnowania swej narodowości, wolność sumienia i wyznania z zastrzeżeniem że wyzn. rzymsko-katol. posiada stanowisko naczelne, wolność nauki i nauczania, wolność swobodnego dysponowania swą osobą i majątkiem, nietykalność mieszkania, tajemnica listowa, swoboda koalicji, zebrań i stowarzyszeń, opieka macierzyństwa, ochrona pracy kobiet i dzieci, ochrona mniejszości narodowych i t. d.

Rozdział VI. i ostatni (§. 125. i 126) zawiera postanowienia treści ogólnej jak n. p. o zmianie konstytucji i rewizji tejże, mającej nastąpić po 25 latach. Ponadto czytamy tam o mocy obowiązującej konstytucji (z dniem jej ogłoszenia), obok zarządzenia, że wszelkie sprzeczne z tą ustawą konstytucyjną rozporządzenia usunięte być mają najpóźniej do roku po ogłoszeniu konstytucji.

Porównajmy teraz konstytucję 17. marca ze współczesnymi konstytucjami Europy i Ameryki:

Najbardziej zbliżoną jest konstytucja polska do konstytucji pruskiej, ustanawiającej Radę Państwa (Staatsrat), będącą reprezentacją samorządnych prowincji państwa pruskiego w zakresie ustawodawstwa i administracji państwowej, obok Sejmu (Landtagu), właściwego organu władzy ustawodawczej.

Tak samo zbliżona jest konstytucja polska pod względem konstrukcji władzy ustawodawczej do austriackiego Bundesratu (Rady związkowej), będącej reprezentantką poszczególnych krajów austriackich. Po-

równać się też da konstytucja 17. marca z konstytucją republiki czesko-słowackiej (z dnia 29 lutego 1920 r.) i konstytucją Anglii, tą ojczyzną dwuizbowości.

Władza ustawodawcza polska i obca:

Kadencja pięcioletnia w Polsce wynosi w Czecho-Słowacyzynie lat 6 dla Sejmu, lat 8 dla Senatu. Już z tego porównania wynika, że konstytucja jest mniej demokratyczną w Czechach jak w Polsce. To samo powiedzieć można o Francji, w której kadencja wynosi dla Izby posłów lat 4, dla senatu zaś lat 9.

Ordynacja wyborcza opiera się jak prawie we wszystkich nowoczesnych państwach Europy na pięcioletnim prawie wyborczem. Czynne prawo wyborcze posiadają prawie we wszystkich państwach obywatele, którzy skończyli lat 20 względnie 21, biernie prawo ci którzy osiągnęli 25. a nawet 30. rok życia (Czecho-Słowacja).

Jedynie w ograniczeniu biernego prawa wyborczego spotykamy w poszczególnych państwach różnice. Census aetatis podniesiono w Czecho-Słowacyzynie dla Senatu do lat 26 dla czynnego, do lat 45 dla biernego prawa wyborczego (u nas 30 i 40 lat). We Francji wynosi granica wieku lat 25 dla czynnego prawa wyborczego do Senatu i 40 lat dla biernego.

Polska konstytucja przewiduje podobnie jak francuska jedną obowiązkową sesję zwyczajną Sejmu. Natomiast ustanawia konstytucja czesko-słowacka aż dwie sesje zwyczajne a to jedną w marcu a drugą w październiku.

Rozwiązanie Izby pierwszej przez prezydenta przed upłynięciem kadencji może nastąpić w Czecho-

Słowaczyźnie albo za zwykłą zgodą izby drugiej, jak we Francji, albo za zgodą kwalifikowanej większości członków tejże izby, jak u nas.

Ponadto nadaje konstytucja czesko-słowacka prezydentowi państwa prawo rozwiązania jednoczesnego obu izb, przewidując ponadto rozwiązanie izb na podstawie głosowania (referendum) ludowego.

Inicjatywa ustawodawcza uregulowana jest we wszystkich konstytucjach w sposób podobny do polskiej.

Prawomocność uchwały wymaga 1/3 ogółu posłów. To samo odnosi się do konstytucji czesko-słowackiej z dodatkiem koniecznej absolutnej większości głosów obecnych.

Prawo weta posiada ponadto głowa państwa we Francji i Stanach Zjednoczonych — u nas jak wiadomo nie posiada Prezydent Rzpltej tego uprawnienia.

Jednakowoż i tam pozostaje rozstrzygnięcie kwestji spornej ostatecznie przy Izbie.

Nadmienić jeszcze należy, że jeżeli Zgromadzenie Narodowe odrzuca w Czecho-Słowacji rządowy projekt ustawy, wówczas przysługuje rządowi prawo odwołania swego projektu pod głosowanie powszechne.

Ustawa polska jest natomiast w tej sprawie zbliżoną do konstytucji pruskiej i austriackiej.

Ustawy podpisuje u nas Prezydent Rzpltej. To samo dzieje się we Francji, z tem jednak zastrzeżeniem, że ma to nastąpić do dni 3 względnie 30.

Władza wykonawcza polska i obca.

Prezydenta Rzpltej wybiera u nas absolutną większością głosów Zgromadzenie Narodowe. To samo dzieje się we Francji. W Czecho-Słowaczyźnie wybiera się prezy-

Prezydenta Rzeczypospolitej w obecności absolutnej większości ogólnej liczby członków i to tylko kwalifikowaną większością głosów, 3/5 liczby obecnych.

Odmiennie obiera się prezydenta Stanów Zjednoczonych, a mianowicie w głosowaniu pośrednim przez elektorów, wybranych w głosowaniu przez ciała prawodawcze poszczególnych Stanów.

Prezydenta Rzpltej wybierają we Francji i Czecho-Słowacji podobnie jak i u nas na lat 7. Konstytucja czesko-słowacka zawiera przy tem zastrzeżenie, że ustępujący prezydent nie może być wybrany powtórnie. Zastępcą Prezydenta Rzpltej jest u nas Marszałek Sejmu, we Francji i w Czecho-Słowacji Rada Ministrów, w Stanach Zjednoczonych zastępuje Prezydenta wiceprezydent państwa. Ten urząd przewiduje także konstytucja czesko-słowacka.

Prezydentem państwa polskiego może być każdy obywatel polski (chrześcijanin jak to już z tekstu ślubowania wynika), bez względu na swój wiek, w Stanach Zjednoczonych i w Czechach może nim być każdy obywatel bez ograniczenia ze względu na swe wyznanie i swą narodowość, jeżeli ma przynajmniej lat 35 i posiada bierne prawo wyborcze.

Prezydent państwa jest wszędzie nieodpowiedzialny za swe czyny, z wyjątkiem zdrady stanu państwa i pogwałcenia konstytucji. (Sądem jego jest Senat lub Trybunał Stanu). Odpowiedzialną za poczynania Prezydenta jest Rada ministrów. (U nas i w Prusiech odpowiadają ministrowie przed Trybunałem Stanu „Staatsgerichtshof“; w Stanach Zjednoczonych odpowiedzialni są oni przed Prezydentem Republiki).

Polska i obca administracja, samorząd, sądownictwo i rewizja konstytucji.

Sprawom tym poświęcają obce konstytucje mniej miejsca jak konstytucja 17. marca. Wszystkie prawie nowoczesne konstytucje wypowiadają się za decentralizacją i dekoncentracją oraz za zasadą udziału obywateli w wykonywaniu funkcji administracyjno-samorządowych. Podobnie jak we Francji i w Prusiech istnieje w Polsce sądownictwo administracyjne z Najwyższym Trybunałem Administracyjnym na czele.

W sądownictwie polskiem przyjęta jest podobnie jak i we wszystkich konstytucjach nowoczesnych zasada niezawisłości urzędu sędziowskiego i rozgraniczenie sądownictwa od administracji. Podobnie jak i konstytucja czesko-słowacka tak i polska stwierdza, że istnieje jeden Sąd Najwyższy dla całego państwa. Austria i Polska znają także Trybunał kompetencyjny (Verfassungsgerichtshof) dla rozstrzygania konfliktów między poszczególnymi organami władzy.

Bardziej ściśle jak to się dzieje w innych państwach — określa Polska prawa i obowiązki obywatelskie (38 artykułów). Szczególnie podkreśla konstytucja polska opiekę pracy, własności i mniejszości narodowych. (Konstytucja 17. marca art. 110: „obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów religii — konstytucja czesko-słowacka: wszyscy obywatele Republiki Czesko-Słowackiej „należą do jednej narodowości państwowej“).

Rewizja konstytucji w Polsce ma miejsce co 25 lat, w Czecho-Słowacji w każdym czasie za zgodą 2/5 ustawowej liczby członków obu Izb, w Prusiech 2/5 ogólnej liczby członków i kwalifikowanej większości 2/3 głosów obecnych. Stany Zjednoczone znają jedynie rewizję konstytucji za pośrednictwem kongresu to na żądanie 2/3 członków obu Izb lub na żądanie 2/3 liczby ciał prawodawczych poszczególnych Stanów. Rewizji dokonuje wtedy specjalne zgromadzenie zwane konwentem).

Z powyższego, choćby powierzchownego porównania konstytucji 17. marca z konstytucjami Czecho-Słowacji, Prus, Francji, Austrii i Stanów Zjednoczonych wynika, że 1) kadencja jest krótszą w Polsce jak w innych państwach, 2) że prawo wyborcze do Sejmu i Senatu jest w Rzeczypospolitej polskiej względniejsze od praw wyborczych państw ościennych, 3) że rozwiązanie Izb i pozbawienie ogółu wpływu na rok spraw państwowych jest w Polsce trudniejsze jak n. p. w Czechach, 4) że władza Prezydenta państwa jest u nas ograniczoną jak n. p. w Stanach Zjednoczonych, 5) że Sejm ma w Polsce większą władzę ustawodawczą jak w innych państwach, 6) że mniejszościom narodowym zastrzegła ostatnia konstytucja okładnie, bezsprzecznie pewne prawa, których nie kreślają tak dokładnie konstytucje państw sąsiednich 7) że ostatecznie nie za lada zmianą orientacji politycznej, ale dopiero po długim i dojrzałym 25-letnim namyśle prawa zasadnicze Państwa polskiego mogą być zasadniczej zmianie.

Lwów, w maju 1923.

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 17-go marca 1921-go roku.

W Imię Boga Wszechmogącego!

My, Naród Polski, dziękując Opatrzności za wyzwolenie nas z półtorawiekowej niewoli, wspominając z wdzięcznością męstwo i wytrwałość ofiarnej walki pokoleń, które najlepsze wysiłki swoje sprawie niepodległości bez przerwy poświęcały, nawiązując do świetnej tradycji wiekopomnej Konstytucji 3-go maja — dobro całej, zjednoczonej i niepodległej Matki-Ojczyzny mając na oku, a pragnąc Jej być niepodległy, potęgę i bezpieczeństwo oraz ład społeczny utwierdzić na wiekiustych zasadach prawa i wolności, pragnąc zarazem zapewnić rozwój wszystkich Jej sił moralnych i materialnych dla dobra całej, odradzającej się ludzkości, wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej równość, a pracy poszanowanie, należne prawa i szczególną opiekę Państwa zabezpieczyć — tę oto Ustawę Konstytucyjną na Sejmie Ustawodawczym Rzeczypospolitej Polskiej uchwalamy i stanowimy.

ROZDZIAŁ I.

Rzeczpospolita.

Art. 1. Państwo polskie jest Rzeczpospolitą.

Art. 2. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do narodu. Organami narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej — Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezawisłe Sądy.

ROZDZIAŁ II.

Władza Ustawodawcza.

Art. 3. Zakres ustawodawstwa państwowego obejmuje stanowienie wszelkich praw publicznych i prywatnych i sposobu ich wykonania.

Niema ustawy bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób, regulaminowo ustalony.

Ustawa, uchwalona przez Sejm, zyskuje moc obowiązującą w czasie, przez nią samą określonym.

Rzeczpospolita Polska, opierając swój ustrój na zasadzie szerokiego samorządu terytorjalnego, przekazuje przedstawicielstwom samorządu, właściwy zakres ustawodawstwa, zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowymi.

Rozporządzenia władzy, z których wynikają prawa lub obowiązki obywateli, mają moc obowiązującą tylko wtedy, gdy zostały wydane z upoważnienia ustawy i z powołaniem się na nią.

Art. 4. Ustawa państwowa ustala corocznie budżet państwa na rok następny.

Art. 5. Ustalenie stanu liczebnego wojska i zezwalanie na coroczny pobór rekruta może nastąpić jedynie w drodze ustawodawczej.

Art. 6. Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości państwowej, nałożenie podatków i opłat publicznych, ustanowienie cel i monopolów, ustalenie systemu monetarnego, jako też przyjęcie gwarancji finansowej przez państwo — może nastąpić tylko na mocy ustawy.

Art. 7. Rząd przedstawi corocznie zamknięcie rachunków państwowych do parlamentarnego zatwierdzenia.

Art. 8. Sposób wykonania parlamentarnej kontroli, nad długami państwa określi oddzielna ustawa.

Art. 9. Do kontroli całej administracji państwowej pod względem finansowym, badania zamknięć rachunków państwa, przedkładania corocznie Sejmowi wniosku o udzieleniu lub odmówieniu rządowi absolutorjum — jest powołana Najwyższa Izba Kontroli, oparta na zasadzie kolegialności i niezależności sędziowskiej członków jej kolegium, usuwalnych tylko uchwałą Sejmu, większością $\frac{3}{5}$ głosujących. Organizację Najwyższej Izby Kontroli i sposób jej działania określi szczegółowo osobna ustawa.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli zajmuje stanowisko równorzędne ministrowi, nie wchodzi jednak w skład Rady ministrów, a jest za sprawowanie swego urzędu i za podległych mu urzędników odpowiedzialny bezpośrednio przed Sejmem.

Art. 10. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi. Wnioski i projekty ustaw, pociągające za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, muszą podawać sposób ich zużycia i pokrycia.

Art. 11. Sejm składa się z posłów wybranych na lat pięć, licząc od dnia otwarcia Sejmu, w głosowaniu powszechnym, tajnym, bezpośrednim, równym i stosunkowym.

Art. 12. Prawo wybierania ma każdy obywatel polski bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył lat 21, używa w pełni praw cywilnych i zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej od przedednia ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw. Prawo głosowania może być wykonywane tylko osobiście. Wojskowi w służbie czynnej nie mają prawa głosowania.

Art. 13. Prawo wybieralności ma każdy obywatel mający prawo wybierania do Sejmu, nie wyjmując wojskowych w służbie czynnej, niezależnie od miejsca zamieszkania, o ile ukończył lat 25.

Art. 14. Nie mogą korzystać z prawa wyborczego obywatele, skazani za przestępstwa, które określi ordynacja wyborcza, jako pociągające za sobą czasową lub stałą utratę prawa wybierania, wybieralności a także piastowania mandatu poselskiego.

Art. 15. Państwowi urzędnicy administracyjni, skarbowi i sądowi nie mogą być wybierani w tych

Ministrów i jest za ich działania odpowiedzialny przed Sejmem.

Art. 44. Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku ustaw Rzeczypospolitej.

Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo, celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenia ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo, w swoim zakresie działania, mają ministrowie i władze im podległe.

Każdy akt rządowy prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność.

Art. 45. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje prezesa Rady Ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów, a na wniosek Rady Ministrów obsadza urzędy cywilne i wojskowe, zastrzeżone w ustawach.

Art. 46. Prezydent Rzeczypospolitej jest zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych państwa, nie może jednak sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny.

Naczelnego wodza sił zbrojnych państwa, na wypadek wojny, mianuje prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez ministra spraw wojskowych, który za akty, związane z do-

wództwem w czasie wojny, jak i za wszelkie sprawy kierownictwa wojskowego, odpowiada przed Sejmem.

Art. 47. Prawo darowania i złagodzenia kary, oraz darowanie skutków zasądzenia karno-sądowego w poszczególnych wypadkach, przysługuje prezydentowi Rzeczypospolitej.

Prezydent nie może stosować tego prawa do ministrów, zasądzonych na skutek postawienia ich w stan oskarżenia przez Sejm.

Amnestja może być udzielona tylko w drodze ustawodawczej.

Art. 48. Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych i wysyła przedstawicieli dyplomatycznych państwa polskiego do państw obcych.

Art. 49. Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innymi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu.

Umowy handlowe i celne oraz umowy, które stale obciążają pod względem finansowym państwo, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli albo też wprowadzają zmianę granic państwa, a także przymierza — wymagają zgody Sejmu.

Art. 50. Prezydent Rzeczypospolitej może wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za uprzednią zgodą Sejmu.

Art. 51. Za czynności urzędowe prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani parlamentarnie ani cywilnie,

Za zdradę kraju, pogwałcenie Konstytucji lub przestępstwa karne — prezydent Rzeczypospolitej może być pociągnięty do odpowiedzialności tylko przez Sejm uchwałą, powziętą większością 3/5 głosów, przy obecności conajmniej połowy ustawowej liczby posłów. Sprawę rozpatruje i wyrok wydaje Trybunał Stanu według postanowień osobnej ustawy. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia przed trybunałem stanu prezydent Rzeczypospolitej jest zawieszony w urzędowaniu

Art. 52. Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje uoszażenie według przepisów osobnej ustawy.

Art. 53. Prezydent Rzeczypospolitej nie może piatować żadnego innego urzędu, ani należeć do składu Sejmu i Senatu.

Art. 54. Przed objęciem urzędu, prezydent Rzeczypospolitej składa przysięgę w Zgromadzeniu narolowem następującej treści

„Przysięgam Bogu Wszchemogącemu, w Trójcy świętej Jedynemu, i ślubuję Tobie Narodzie Polski, a urzędzie prezydenta Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Ustawy Konstytucyjnej święcie przestrzeać i bronić; dobru powszechnemu Narodowi ze wszystkich sił wiernie służyć; wszelkie zło i niebezpieczeństwo od Państwa czujnie odwracać; godności imienia

polskiego strzedz niezachwanie; sprawiedliwość wzgl
dem wszystkich bez różnicy obywateli za pierws
sobie mieć cnotę; obowiązkom urzędu i służby p
święcić się niepodzielnie. Tak mi dopomóż B
i Święta Syna Jego Męka. Amen.

Art 55. Ministrowie tworzą radę ministrów p
przewodnictwem prezesa rady ministrów.

Art. 56. Rada ministrów podnosi solidarną odp
wiedzialność konstytucyjną i parlamentarną za ogóln
kierunek działalności rządu.

Poza tem ponoszą ją ministrowie oddzieln
każdy w swoim zakresie, za działalność w urzędz
a to zarówno za zgodność tej działalności z Konst
tucją i innymi ustawami państwa, za działanie pod
głych organów jak i za kierunek swej polityki.

Art. 57. W tymże samym zakresie obowiąz
ministrów solidarna i indywidualna odpowiedzialno
za akta rządowe prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 58. Do odpowiedzialności parlamentarnej p
ciąga ministrów Sejm zwyczajną większością. Ra
Ministrów i każdy minister z osobna ustępują na
danie Sejmu.

Art. 59. Konstytucyjną odpowiedzialność mi
strów i sposób jej urzeczywistnienia określi osob
ustawa.

Uchwała, stawiająca ministra w stan oskarżeń

musi być powzięta w obecności conajmniej połowy ustawowej liczby posłów większością $\frac{3}{5}$ oddanych głosów.

Rozpoznanie spraw i wydanie wyroku do Trybunału Stanu. Minister nie może uchylić się od odpowiedzialności konstytucyjnej przez zrzeczenie się urzędu. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia, minister jest zawieszony w urzędowaniu.

Art. 60. Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach sejmowych i przemawiać poza kolejną mowców, zapisanych do głosu; w głosowaniach mogą brać udział, o ile są posłami.

Art. 61. Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani uczestniczyć w zarządzie i władzach kontrolujących towarzystw i instytucji, na zysk obliczonych.

Art. 62. Jeżeli urząd ministra sprawuje tymczasowy kierownik ministerjum, odnoszą się do niego wszelkie przepisy o urzędzie ministra.

Prezes Rady Ministrów w razie potrzeby porucza swoje zastępstwo jednemu z ministrów.

Art. 63. Liczbę, zakres działania i wzajemny stosunek ministrów, jak również kompetencje Rady Ministrów określi osobna ustawa.

Art. 64. Trybunał Stanu składa się z pierwszego prezesa sądu najwyższego, jako przewodniczącego, oraz dwunastu członków, których wybierają z poza swego grona: ośmiu Sejm i czterech Senat.

Członkami Trybunału Stanu mogą być wybrane osoby, nie piastujące żadnego urzędu państwowego i używające pełni praw obywatelskich.

Wyboru członków Trybunału Stanu dokonywują Sejm i Senat natychmiast po ukonstytuowaniu się na cały okres kadencji sejmowej.

Art. 65. Dla celów administracyjnych Państwo Polskie podzielone będzie w drodze ustawodawczej na województwa, powiaty i gminy miejskie i wiejskie, które będą równocześnie jednostkami samorządu terytorjalnego.

Jednostki samorządowe mogą się łączyć w związki dla przeprowadzenia zadań, wchodzących w zakres samorządu.

Związki takie mogą otrzymywać charakter publiczno-prawny tylko na podstawie osobnej ustawy.

Art. 66. W organizacji administracji państwowej przeprowadzona będzie zasada dekoncentracji, przy możliwym zespoleniu organów administracji państwowej w poszczególnych jednostkach terytorjalnych — w jednym urzędzie pod jednym zwierzchnikiem oraz zasada udziału obywateli, powołanych drogą wyborów w wykonaniu zadań tych urzędów w granicach, określonych ustawami.

Art. 67. Prawo stanowienia w sprawach, należących do zakresu działania samorządu, przysługuje radom obieralnym. Czynności wykonawcze samorządu wojewódzkiego i powiatowego należą do organów, utworzonych na zasadzie zespolenia kolegów, obieranych przez ciała reprezentacyjne, z przedstawicielami

państwowych władz administracyjnych i pod ich przewodnictwem.

Art. 68. Obok samorządu terytorjalnego osobna ustawa powoła samorząd gospodarczy dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, a mianowicie: Izby rolnicze, handlowe, przemysłowe, rzemieślnicze, pracy najemnej i inne, połączone w Naczelną Izbę Gospodarczą Rzeczypospolitej, których współpracę z władzami państwowymi w kierowaniu życiem gospodarczym i w zakresie zamierzeń ustawodawczych określa ustawy.

Art. 69. Źródła dochodowe Państwa i samorządu będą ustawami ściśle rozgraniczone.

Art. 70. Państwo będzie sprawowało nadzór nad działalnością samorządu przez wydziały samorządu wyższego stopnia; nadzór ten mogą jednak ustawy przekazać częściowo sądownictwu administracyjnemu.

Wypadki, w których uchwały organów samorządu wymagać będą wyjątkowo zatwierdzenia przez organa samorządu wyższego stopnia lub przez ministra będą określone ustawami.

Art. 71. Odwołanie od orzeczeń organów, zarówno rządowych jak i samorządowych, dopuszczone będzie tylko do jednej wyższej instancji, o ile ustawy nie przewidują w tym względzie wyjątków.

Art. 72. Ustawy przeprowadzą zasadę, iż od karnych orzeczeń władz administracyjnych, zapadłych w pierwszej instancji, będzie przysługiwało stronom prawo odwołania się do właściwego sądu.

Art. 73. Do orzekania o legalności aktów administracyjnych w zakresie administracji tak rządowej jak i samorządowej, powoła osobna ustawa sądownictwo administracyjne, oparte w swej organizacji na współdziałaniu czynnika obywatelskiego i sędziowskiego z Najwyższym Trybunałem Administracyjnym na czele.

ROZDZIAŁ IV.

Sądownictwo.

Art. 74. Sądy wymierzają sprawiedliwość w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 75. Organizacja, zakres i sposób działania wszelkich sądów będą określone w drodze ustawodawczej.

Art 76. Sędziów mianuje prezydent Rzeczypospolitej, o ile ustawa nie zawiera innego postanowienia, jednakże sędziowie pokoju z reguły wybierani są przez ludność.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba, odpowiadająca warunkom, przez prawo wymaganym.

Art. 77. Sędziowie są w sprawowaniu swego urzędu sędziowskiego niezawisli i podlegają tylko ustawom.

Orzeczenia sądowe nie mogą być zmienione, ani przez władzę ustawodawczą ani przez władzę wykonawczą.

Art. 78. Sędzia może być złożony z urzędu, zawieszony w urzędowaniu, przeniesiony na inne miejsce urzędowania lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach, w ustawie przewidzianych.

Przepis ten nie dotyczy wypadku, gdy przeniesienie sędziego na inne miejsce lub w stan spoczynku jest wywołane zmianą w organizacji sądów, postanowioną w drodze ustawy.

Art. 79. Sędziowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej ani pozbawiani wolności bez uprzedniej zgody wskazanego przez ustawę sądu, o ile nie są schwytani na gorącym uczynku, lecz i w tym wypadku może sąd zażądać niezwłocznie uwolnienia aresztowanego.

Art. 80. Odrębne stanowisko sędziów, ich prawa i obowiązki oraz uposażenie określi osobna ustawa,

Art. 81. Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych.

Art. 82. Rozprawy przed sądem orzekającym, zarówno w sprawach cywilnych jak karnych, są jawne, o ile ustawy w tym względzie nie przewidują wyjątku.

Art. 83. Do orzekania o zbrodniach, zagrożonych cięższymi karami, i o przestępstwach politycznych będą powołane sądy przysięgłych. Czyny, podlegające sądom przysięgłych, organizację tych sądów i tok postępowania — określą szczegółowe ustawy.

Art. 84. Ustanawia się Sąd Najwyższy dla spraw sądowych, cywilnych i karnych.

Art. 85. Organizację sądów wojskowych, ich właściwość, tok postępowania oraz prawa i obowiązki członków tych sądów — określą osobne ustawy.

Art. 86. Do rozstrzygania sporów o właściwość między władzami administracyjnymi a sądami będzie powołany, na mocy ustawy, osobny Trybunał Kompetencyjny.

ROZDZIAŁ V.

Powszechne obowiązki i prawa obywatelskie.

Art. 87 Obywatel polski nie może być równocześnie obywatelem innego państwa.

Art. 88. Obywatelstwo polskie nabywa się:

a) przez urodzenie z rodziców, mających obywatelstwo polskie.

b) przez nadanie obywatelstwa ze strony powołanej władzy państwowej.

Inne postanowienia co do obywatelstwa polskiego, jego nabycia oraz utraty określają osobne ustawy.

Art. 89. Pierwszym obowiązkiem obywateli jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 90. Każdy obywatel ma obowiązek szanowania i przestrzegania Konstytucji Państwa i innych obowiązujących ustaw i rozporządzeń władz państwowych i samorządowych.

Art. 91. Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej. Rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby, zwolnienie od tego obowiązku oraz wszelkie świadczenie na cele wojskowe będą określone w drodze ustawodawczej.

Wszyscy obywatele mają obowiązek ponosić

wszelkie ciężary i świadczenia publiczne, ustanowione na podstawie ustaw.

Art. 93. Wszyscy obywatele są obowiązani szanować władzę prawną i ułatwiać spełnienie jej zadań oraz sumiennie pełnić obowiązki publiczne, do jakich powoła ich naród lub właściwa władza.

Art. 94. Obywatele mają obowiązek wychowania swoich dzieci na obywateli Ojczyzny i zapewnienia im conajmniej początkowego wykształcenia.

Obowiązek ten określi bliżej osobna ustawa.

Art. 95. Rzeczpospolita Polska zapewnia na swoim obszarze pełną ochronę życia, wolności i mienia wszystkim bez różnicy pochodzenia, narodowości, języka, rasy lub religii.

Cudzoziemcy używają, pod warunkiem wzajemności równych praw z obywatelami Państwa Polskiego, oraz mają równe z nimi obowiązki, o ile ustawy wyraźnie nie wymagają obywatelstwa polskiego.

Art. 96. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Urzędy publiczne są w równej mierze dla wszystkich dostępne, na warunkach, prawem przepisanych.

Rzeczpospolita Polska nie uznaje przywilejów rodowych ani stanowych, jak również żadnych herbów, tytułów rodowych i innych, z wyjątkiem naukowych, urzędowych i zawodowych. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować bez zezwolenia prezydenta Rzeczypospolitej tytułów, ani orderów cudzoziemskich.

Art. 97. Ograniczenia wolności osobistej zwłaszcza rewizja osobista i aresztowanie, dopuszczalne są tylko w wypadkach, prawem przepisanych, i w sposób, określony ustawami, na podstawie polecenia władz sądowych.

O ileby polecenie sądowe nie mogło być wydane natychmiast, powinno być doręczone najpóźniej w ciągu 48 godzin z podaniem przyczyn rewizji lub aresztowania.

Aresztowani, którym w przeciągu 48 godzin nie podano na piśmie z podpisem władz sądowych przyczyny aresztowania, odzyskują niezwłocznie wolność.

Ustawy określają środki przymusowe, przysługujące władzom administracyjnym dla przeprowadzenia ich zarządzeń.

Art. 98. Nikt nie może być pozbawiony sądu któremu z prawa podlega. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach, oznaczonych ustawami, wydanymi przed popełnieniem czynu karygodnego. Ściganie obywatela i wymierzenie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie obowiązującej ustawy. Kary, połączone z udręczeniami fizycznymi, są niedozwolone i nikt takim karom podlegać nie może.

Żadna ustawa nie może zamykać obywatelowi drogi sądowej dla dochodzenia krzywdy i straty.

Art. 99. Rzeczpospolita Polska uznaje wszelką własność, czy to osobistą poszczególnych obywateli, czy to zbiorową związków obywateli, instytucji, ciał samorządowych i wreszcie samego państwa, jako jedną z najważniejszych podstaw ustroju społecznego i porządku prawnego, oraz poręcza wszystkim mieszkańcom, instytucjom i społecznościom ochronę ich

mienia, a dopuszcza tylko w wypadkach, ustawą przewidzianych, zniesienie lub ograniczenie własności, czy to osobistej, czy to zbiorowej, ze względów wyższej użyteczności, za odszkodowaniem. Tylko ustawa może postanowić, jakie dobra i w jakim zakresie, ze względu na pożytek ogółu, mają stanowić wyłącznie własność państwa, oraz o ile prawa obywateli i ich prawnie uznanych związków do swobodnego użytkowania ziemi, wód, minerałów i innych skarbów przyrody — mogą, ze względów publicznych, doznać ograniczenia.

Ziemia, jako jeden z najważniejszych czynników bytu narodu i Państwa, nie może być przedmiotem nieograniczonego obrotu. Ustawy określą przysługujące państwu prawo przymusowego wykupu ziemi, oraz regulowania obrotu ziemią, przy uwzględnieniu zasady, że ustrój rolny Rzeczypospolitej Polskiej ma się opierać na zdolnych do prawidłowej wytwórczości i stanowiących osobistą własność gospodarstwach rolnych.

Art. 100. Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Naruszenie tego prawa przez wejście do mieszkania, rewizję domową i zajęcie papierów lub ruchomości, poza koniecznością wykonania zarządzeń administracyjnych, opartych na wyraźnem upoważnieniu ustawowem, może nastąpić tylko na polecenie władz sądowych, w sposób i wypadkach, ustawą przepisanych.

Art. 101. Każdy obywatel ma wolność obrania sobie na obszarze państwa miejsca zamieszkania i pobytu, przesiedlania się i wychodźstwa, niemniej wolność wyboru zajęcia i zarobkowania oraz przenoszenia swej własności.

Ograniczenie tych praw może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 102. Praca, jako główna podstawa bogactwa Rzeczypospolitej pozostawać ma pod szczególną ochroną Państwa.

Każdy obywatel ma prawo do opieki Państwa nad jego pracą, a w razie braku pracy, choroby, nieszczęśliwego wypadku i niedołęstwa — do ubezpieczenia społecznego, które ustali osobna ustawa.

Państwo ma obowiązek udostępnienia także opieki moralnej i pociechy religijnej obywatelom, którymi się bezpośrednio opiekuje w zakładach publicznych, jak: zakłady wychowawcze, koszary, szpitale, więzienia, przytulki.

Art. 103. Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, zaniedbane pod względem wychowawczym — mają prawo do opieki i pomocy Państwa w zakresie oznaczonym ustawą.

Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckiem może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego.

Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa.

Praca zarobkowa dzieci niżej lat 15, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu, szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Stałe zatrudnianie pracą zarobkową dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, jest zakazane.

Art. 104. Każdy obywatel ma prawo swobodnego wyrażania swoich myśli i przekonań, o ile przez to nie narusza przepisów prawa.

Art. 105. Poręcza się wolność prasy. Nie może być wprowadzona cenzura, ani system koncesyjny na wydawanie druków. Nie może być odjęty dziennikom i drukom krajowym debić pocztowy, ani ograniczone

ich rozpowszechnienie na obszarze Rzeczypospolitej.

Ustawa osobna określi odpowiedzialność za nadużycie tej wolności.

Art. 106. Tajemnica listów i innej korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach, prawem przewidzianym.

Art. 107. Obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych, państwowych i samorządowych.

Art. 108. Obywatele mają prawo koalicji, zgromadzenia się i zawiązywania stowarzyszeń i związków.

Wykonanie tych praw określają ustawy.

Art. 109. Każdy obywatel ma prawo zachowania swej narodowości i pielęgnowania swojej mowy i własności narodowych.

Osobne ustawy państwowe zabezpieczą mniejszościom w Państwie Polskiem pełny i swobodny rozwój ich własności narodowościowych przy pomocy autonomicznych związków mniejszości o charakterze publiczno-prawnym, w obrębie związków samorządu powszechnego.

Państwo będzie miało w stpsunku do ich działalności prawo kontroli oraz uzupełnienia, w razie potrzeby ich środków finansowych.

Art. 110. Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych

oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religji.

Art. 111. Wszystkim obywatelom poręcza się wolność sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania i przekonań religijnych ograniczony w prawach, przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy państwa polskiego mają prawo wolnego wyznawania zarówno publicznie, jak prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religji lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu, ani obyczajności publicznej.

Art. 112. Wolności wyznania nie wolno używać w sposób przeciwny ustawom. Nikt nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Art. 113. Każdy związek religijny, uznany przez Państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i Publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacji i funduszków, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 114. Wyznanie rzymsko-katolickie, będące religją przeważającą większości narodu, zajmuje

w Państwie naczelne stanowisko wśród uprawnionych wyznań.

Kościół rzymsko-katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Sejm.

Art. 115. Kościoły mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządzą się same własnymi ustawami, których uznania Państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień, sprzecznych z prawem.

Stosunek Państwa do tych kościołów i wyznań będzie ustalany w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami.

Art. 116. Uznanie nowego lub dotychczas prawnie nieuznanego wyznania nie będzie odmówione związkom religijnym, których urządzenia, nauka i ustrój nie są przeciwne porządkowi publicznemu, ani obyczajności publicznej.

Art. 117. Badania naukowe i ogłaszanie ich wyników są wolne. Każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować nimi, skoro uczyni zadość warunkom, w ustawie przepisany, w zakresie kwalifikacji nauczycieli, bezpieczeństwa powierzonych mu dzieci i lojalnego stosunku do Państwa.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne, jak prywatne podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie, przez ustawy określonym.

Art. 118. W zakresie szkoły powszechnej nauka jest

obowiązkowa dla wszystkich obywateli państwa. Czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określi ustawa.

Art. 119. Nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatna.

Państwo zapewni uczniom wyjątkowo zdolnym, a niezamożnym stypendja na utrzymanie w zakładach średnich i wyższych.

Art. 120. W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religii dla wszystkich uczniów obowiązkową. Kierownictwo i nadzór nauki religii w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

Art. 121. Każdy obywatel ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaką mu wyrządziły organy władzy państwowej, cywilnej lub wojskowej, przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązkami służby. Odpowiedzialnem za szkodę jest państwo solidarnie z winnymi organami; wniesienie skargi przeciw państwu i przeciw urzędnikom nie jest zależne od zezwolenia władzy publicznej. Tak samo odpowiedzialne są gminy i inne ciała samorządowe oraz organy tychże.

Przeprowadzenie tej zasady określają osobne ustawy.

Art. 122. Postanowienia o prawach obywatelskich stosują się także do osób, należących do siły zbrojnej.

Wyjątki od tej zasady określają osobne ustawy wojskowe.

Art. 123. Siła zbrojna może być użyta tylko na

żądanie władzy cywilnej przy ścisłym zachowaniu ustaw, do uśmierzenia rozruchów lub do przymusowego wykonania przepisów prawnych. Wyjątki od tej zasady dopuszczalne są tylko na mocy ustaw o stanie wyjątkowym i wojennym.

Art. 124. Czasowe zawieszenie praw obywatelskich: wolności osobistej (art. 97), nietykalności mieszkania (art. 100), wolności prasy (art. 105), tajemnicy korespondencji (art. 106), prawa koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń (art. 108), może nastąpić dla całego obszaru państwowego lub dla miejscowości, w których okaże się konieczne ze względów bezpieczeństwa publicznego.

Zawieszenie takie zarządzić może tylko Rada Ministrów za zezwoleniem prezydenta Rzeczypospolitej podczas wojny, albo gdy grozi wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych knowań o charakterze zdrady państwa, albo bezpieczeństwa obywateli.

Zarządzenie takie Rady Ministrów w czasie trwania sesji sejmowej musi być natychmiast przedstawione Sejmowi do zatwierdzenia. W razie wydania takiego zarządzenia, mającego obowiązywać na obszarze obejmującym więcej, niż jedno województwo, w czasie przerwy w obradach sejmowych—Sejm zbiera się automatycznie w ciągu dni 8 od ogłoszenia owego zarządzenia celem powzięcia odpowiedniej decyzji.

Jeśli Sejm odmówi zatwierdzenia, stan wyjątkowy natychmiast traci moc obowiązującą. Jeżeli Rada Ministrów zarządzi stan wyjątkowy po zakończeniu okresu sejmowego lub po rozwiązaniu Sejmu, zarządzenie rządu powinno być przedstawione Sejmowi

nowowwybranemu niezwłocznie na pierwszym posiedzeniu Zasady te określi bliżej ustawa o stanie wyjątkowym.

Zasady czasowego zawieszenia wyżej wymienionych praw obywatelskich w czasie wojny, na przestrzeni obszaru, objętego działaniami wojennymi określi ustawa o stanie wojennym.

Art. 125. Zmiana konstytucji może być uchwalona tylko w obecności conajmniej połowy ustawowej liczby posłów, względnie członków Senatu, większością dwu trzecich głosów.

Wniosek o zmianę Konstytucji winien być podpisany conajmniej przez jedną czwartą część ustawowej liczby posłów, a wniesienie takiego wniosku zapowiedziane conajmniej na 15 dni.

Drugi Sejm, zebrany na podstawie tej Konstytucji może dokonać rewizji ustawy konstytucyjnej własną uchwałą powziętą większością $\frac{3}{5}$, przy obecności conajmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Co lat 25 po uchwaleniu niniejszej Konstytucji, ma być Ustawa Konstytucyjna poddana rewizji zwyczajną większością Sejmu i Senatu, połączonych w tym celu w Zgromadzenie Narodowe.

Art. 126. Niniejsza Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej ma moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia, względnie — o ile urzeczywistnienie jej poszczególnych postanowień zawisło od wydania odpowiednich ustaw — z dniem ich wejścia w życie.

Wszelkie istniejące obecnie przepisy i urzządzenia prawne, niezgodne z postanowieniami tej konstytucji, będą najpóźniej do roku od uchwalenia tej Konstytucji przedstawione ciału ustawodawczemu do uzgodnienia z nią w drodze ustawodawczej.





BIBLIJA

Każdy tomik

1. Brodziński
2. Kochanow
- 3-4. Krasin
- 5-6. Słow
7. Kochanow
8. Słowacki
- 9-10. Słow
- 11-12. Fred
- 13-14. Mick
- 15-16. Niem
- 17-18. Mal
- 19-20. Mick

11-23. Mickiewicz, Ballady i romanse

14. Słowacki, Ojciec zadźwigniony

25-26. Mickiewicz, Dziady I II IV

27-28. Zabłocki, Hiryk w zatłoczeniu

29-30. Szekspir, Makbet

31-32. Krasinski, Przedswit

33-34. Słowacki, Kordjan

35. Mickiewicz, Sonety i wiersze różne

36-37. Goszdzynski, Zamek kamiowski

38. Słowacki, Horsztyński

39. Słowacki, Hugo, Mnich, Arab, W Szwajcarji

40-42. Mickiewicz, Dziady III

43-44. Felinski, Barbara Radziwiłłówna

Dr. J. S.: Dzieje Polski w zarysie wraz z historją ustroju

Dr. H. B.: Repetytorjum literatury polskiej

Blader S.: Repetytorjum matematyki dla wyższych szkół

Fels Dr.: Kosmetyka higieniczna

Fels Dr.: Poradnik w nagłych zastąpieniach i wypadkach

Orski St.: Dokładna treść Pana Tadeusza z char. osób

Sułma: Komentarz do Dziadów części III wraz z treścią

Sułma: Komentarz do Kordjana

Sułma: Komentarz do Nieboskiej Komedji

Zaturski: Komentarz do Anhellego

Sułma: Wykład, geneza, streszczenie, charakterystyka owo

Preparata i tłumaczenie do I ks. Iliady

• Owidjusza

• Cezara

• Cwajusza

• mowy Cicerona prz. Katylinie

• kolk i Georgik Wergilego

Dr. J. S. Streszczenie historji

• sarkofagaj.

WYDZIAŁY POLITECHNICZNE KRAKÓW

BIBLIOTEKA GŁÓWNA

I 30137

L. inw.

Kdn., Czapskich 4 — 678. 1. XII. 52. 10,000

Jan Suł

Dr. H. Biegel

Dr. H. Biegel

Dr. J. Pogoni

Dr. J. Pogoni

Dr. J. Pogoni

Adam Sułma

B. Janusz

B. Janusz

J. Mien

B. Janusz

Adam Sułma

Adam Sułma

dnich

zale-

insty-

Kon-

uzyc

S-96



BIBLIOTEKA GŁÓWNA

L 30 137

PK 349/83 - 100 000 egz.

Biblioteka Politechniki Krakowskiej



100000297711